

Umesto uvoda

Ne tako davno, populacija Internet korisnika je "odrastala" uporedo sa Internetom, bila tehnici orijentisana, pa je samim tim shvatala njegovu prirodu i (nepisana) pravila ponašanja. Danas, zajednica korisnika Interneta obuhvata i one korisnike kojima je to sasvim novo okruženje. Mnogi novi korisnici nisu upoznati sa kulturom, običajima i/liv navikama tog okruženja, a verovatno ni sa osnovama prihvatljivog ponašanja na i už Internet. Da bi se novi ili neiskusni korisnici, na adekvatan način upoznali sa INTERNET KULTUROM, ovim tekstom su prikazane osnovne odrednice prihvatljivog ponašanja kojih se treba pridržati prilikom upotrebe Internet servisa.

Komunikacija "jedan na jedan"

Komunikacija jedan na jedan se definiše kao ona u kojoj jedna osoba komunicira sa drugom kada se nalaze licem u lice, po principu dijaloga. Pravila lepog ponašanja u ophodjuju sa ljudima bi trebala da vade u svakoj situaciji, a pogotovo za korisnike Interneta gde gestikulacija, ili jačina glasa gube na značaju.

E-Mail

OPRETE -> Pre nego što počnete da koristite e-mail servis, obavezno proverite kod svog provajdera (ako imate li-ni e-mail nalog) ili poslodavca (službeni e-mail nalog) pitanja i dileme u vezi sa posedovanjem i upotrebom naloga. Zakonska regulativa i pravila korijenja elektronske pošte su veoma nejednačna i sklona brzim promenama i dopunama. Ukoliko ne koristite neki sistem za ifroviranje (hardverski ili softverski), treba da budete svesni da vaša pošta na Internetu nije zaštićena, odnosno da je neko može iztaknuti ili koristiti (u sudskom procesu), a da pri tom sve bude legalno. Proverite kod svog provajdera ili poslodavca ko bi mogao da vam bude od pomoći u vezi problema sa softverom i sistemskim problemima. Većina provajdera i poslodavaca ima osobu ili tim zaduženu za podršku korisnicima, tako da vaša pitanja moguće da uputite na njihovu e-mail adresu.

SADRŽAJ POJETE -> Počujte autorska prava tvorca originala materijala koji je objavio. Skoro sve zemlje imaju zakone koji se odnose na autorskovo pravo.

Ukoliko prosljeđujete ili ponovno objavite počtu koja sadrži citirani materijal, nemojte menjati tekst.

Ukoliko je poruka poslata vama lično i vi je objavili grupi primalača, prvo tražite dozvolu za to. Poruku možete skratiti i navesti samo vašo imenu, ali svakako stavite odgovarajuće naznake.

Poruka treba da ima temu (*subject*) koja je naveđena u zagлавljima i odnosi se na sadržaj poruke. Imajte na umu da je primalač osoba isto tako kultura, jezik i humor mogu razlikovati od vašeg.

Takođe, vodite računa o formatu za datume, merama i idiomima koji se takođe prevode. Posebno budite obazrivi sa sarkazmom. Koristite i velika i mala slova.

Budite obazrivi prilikom upotrebe slenga ili lokalnih termina. O-ekivanje ponašanje sagovornika zavisi od vašeg odnosa i konteksta komunikacije. Norme na koje ste navikli u određenoj e-mail средini ne moraju da vade i za drugi e-mail komunikaciju sa drugim korisnicima Interneta.

Koristite simbole za naglašavanja. Primer – "To" je ono što mislim. Gospodar prstenova je moja omiljena knjiga. "Smajlići" :D koristite da označite na gorova, ali obazrivo.

U poruke ne uključujte kontrolne karaktere ili priloge koji ne odgovaraju ASCII specifikaciji izuzev ukoliko nisu MIME prilozi. Ako objavite ifrovanu poruku proverite da li je primalač možda je deifruje.

Budite kratki, ali ne i odsečni. Kada odgovarate na poruku citirajte dovoljno originalnog materijala kako bi poruka bila jasnija, ali ne više. Smatra se ne-kulturnim da odgovorite na poruku tako da je kopirati originalnu – izbacite sve nebitne delove.

Budite pažljivi u pogledu sadržine poslate počtu. Ne objavite neodmerene poruke, –ak i ukoliko ste izazvani. I, naravno, budite uzdržani kada na takve poruke odgovarate.

Ukoliko smatrate da je poruka od izuzetne važnosti, odmah po objavite kratak odgovor –ime dajete počtu na znanje da ste je primili –ak i u slučaju kada je odgovor uslediti kasnije.

Proverite adresu pre nego što započnete drugačije ili lične razgovore. Takođe, dobra je praksa uključiti napomenu "long" (dugačka) u zaglavju poruke tako da primalač zna da je poruka dugačka za –itanje. Preko 100 redova smatra se dugačkom (long) porukom.

Dužinu redova u poruci svedite na manje od 65 karaktera. Podečavanje te dužine podržavaju skoro svi mail klijenti, pa i oni pisani za Apple ravnare i njihove –este promenjive OS-ove.

Ukoliko imate potpis, potrudite se da bude kratak, ne preko 4 reda. Mnogi korisnici plaćaju troškove Interneta po vremenu provedenom na veži –duge poruke više koštaju.

PREDSTAVITE SE -> Olakšajte prijem početne imenice sa kojima prvi put uspostavljate kontakt. Prvu ite dovoljno informacija o vama, napišite nekoliko redova sa najbitnijim podacima za kontakt. @rgonom Interneta, koristite "potpis". Vaš "potpis" zamenjuje vizitku.

ZAHTEVANJE POMOĆI -> Većina Internet korisnika nema vremena da odgovara na ugovorenih pitanja koja se ti u Interneta. Ne objavite počtu korisnicima koje ste našli na RFC-ili na mailing listama zarad tretiranja odgovora na takva pitanja.

nemaju monitore istih dimenzija. Preporučljivo je ne koristiti više od 70 karaktera i ne više od 12 redova.

Koristite dva CR-a (i time napravite prazan red) kako biste naznali da ste završili sa unosom vaših poruka i da drugi korisnik može da počne sa unosom svoje poruke.

Uvek naznačite završetak poruke i sa ekajte istu naznaku od sagovornika pre prekida dijaloga.

Imajte na umu da razgovor na kojem insistirate može da prekine ili ometa drugog korisnika u poslu koji trenutno radi ili aktivnostima koje obavlja.

Tako pokazuju vašu vefinu kucanj. Ako sporočate i pri tom pravite greške, ne pokusavajte da ih ispravite, jer će primalač shvatiti o –emu se radi.

Komunikacija "jedan ka više"

Kad god započnete komunikaciju "jedan ka više" primenite sva pravila koja se odnose na e-mail. Komunikacija sa više korisnika putem jedne e-mail poruke je analogna vezu sa samo jednim korisnikom. Vaš je da znate ko sve prima vaše poruke.

Mailing liste i NetNews grupe

OPRETE UPUTSTVO -> Upoznajte pravila funkcionalnosti liste ili grupe pravilnoj njihovog rada duže vremena (mesec-dva) pre nego što sami ne počnete.

Uzmite u obzir da je veliki broj korisnika videti vaše priloge. Budite obazrivi u vezi sa onim (to poteče). Takođe, zapamtite da mailing liste i news grupe –estu arhiviraju tekstove, te samim tim i vaši prilози mogu biti dugi –uvani na javno dostupnom mestu.

Vodite računa o tome da pojedinci govoru u svoje ime i sadržaj onoga (to kašu ne predstavlja zvanjanje) i stavlja poslodavcu (osim ako je to eksplicitno naznačeno). Setite se da i mail liste i news grupe koriste resurse sistema. Obratite pažnju na specifične propise provajdera ili poslodavca!

Ne krivate sistem administratora za ponašanje korisnika sistema!

SADRŽAJ PORUKE -> Poruke i lanci koje objavite treba da budu kratki i precizni. Pišite o temi za koju pravite prilog i to treba da prati konvenciju odredjene grupe. Nikada nemojte slati poruke gde ističete tu greške u kucanju i pravopisu. Time se ističete kao neiskusni ili zlonamerni korisnik.

Kada odgovarate na poruku svakako dajte rezime originalna kod zaglavljaju poruke ili navedite dovoljno teksta iz originala kako bi primaoci poruke razumeli o –emu se radi. Vodite računa o tome da se NetNews poruke prenose sa hosta na host, pa je moguće vidjeti odgovor pre originala. Sadržaj citirane poruke svima olakšava razumevanje.

Budite obazrivi kada odgovarate na poruke. Odgovori se najčešće (to je aljuna na adresu sa kojih su primljene – este na adresu mailing liste ili news grupe. Možete greškom poslati ličnu poruku velikom broju ljudi. Dobro je pravilo da se kod odgovaranja na poruku navede (prekuca) adresa primaoca unesuo da se oslonite na reply vašeg mail ili news klijenta.

Ukoliko uočite da ste ličnu poruku poslali greškom na adresu liste ili grupe, pojavite poruku sa izvinjenjem.

Ukoliko je dočelo do nesporazuma između vas i druge osobe, ne koristite mailing liste ili news grupe za prepisak. Ukoliko se raspravljate o nečemu, da bude od interesa za grupu, kasnije ih možete o tome obavestiti u skraćenom izdanju. Ne učestvujte u ratovima poruka. Nemojte slati niti odgovarati na podstrekake poruke.

Priklučite adresu svojog poruka kao garanciju da je korisnik, u esenciji ili –tacoci koji ne pomažu njom ukoliko zaglavljaju sa vašom adresom ipak imati priliku da stupe u kontakt sa vama.

Poštoje news grupe i mailing liste koje razmatraju raznovrsne teme. One predstavljaju različite stilove –ivot, religiju i kulturu. Slanje –lanaka ili poruka grupama –i je mišljenje za vas uvedljivo samo da biste ih o tome obavestili nije prihvatljivo.

TIP-NE GREŠKE -> Nikada ne objavite cirkularne pisma (lanci sreća i sl.) putem e-maila. Cirkularna pošta je zabranjena na Internetu. U suprotnom, mogu da vam budu oduzeta korisnička prava nad e-mail nalogom. Ukoliko dobijete cirkularnu počtu, obavestite o tome svog administratora.

duze}a u vezi sa priklu-enjem i slanjem po{te na ove liste. Proverite lokalne informacione resurse pre no {to poku{ate da prona|ete informacije na Internetu. Postoji izvestan broj datoteka koje se periodi-~no {alju na news.answers, sa pregledom Internet mailing lista i kako da se na njih preplatite.

Sa-uvajte poruke o preplatama za mailing liste po{te se tu obi-no nalaze i uputstva kako da se njih odjavite.

Proverite sadr`aj poruke pre nego {to je po{a-ljete. Vodite ra-una da jednom poslatu poruku nije mogu}e vratiti/povu}. ^ak ni va{ sistem administrator ne}e mo}i da je ponisti.

Pa{livo koristite *reply-to* opciju kad odgovarate na poruke u mailing listama. *Auto-reply* je proslediti odgovor svim ~lanovima liste, {to ~esto nije po{e-ljno. *Auto-reply* je koristan za komunikaciju unutar preduze}ja, ali je iritiranju{i kada se odnosi na celo-kupnu mailing listu.

Ne upu}ujte velike datoteke na mailing liste kada je URL (linkovi, FTP verzije, ...) dovoljan.

Ukoliko datoteke {aljete iz vi{e delova, uskladite to sa op{tim stavom liste.

Razmotrite mogu}nost obustavljanja preplate ili postavljanja "nomail" opcije (ukoliko lista to nudi) kada ne mo}ete du{e vreme proveravati svoju po{tu.

Neke od mailing lista su privatne. Ne upu}ujte poruke na te liste ukoliko niste pozvani. O sadr`aju tih lista ne obave{tavajte {iru javnost.

Ukoliko upadnete u raspravu, svakako se zadr`ite na predmetu umesto na li-nostima koje u-est-vuju u raspravi (ne u-ite od doma)ih politi-ral).

VODI- ZA NETNEWS GRUPE -> NetNews je sistem koji se distribuira {iron sveta i omogu}ava komunikaciju o raznim specifi-nim temama. Podeljen je hijerarhijski, a glavna podela je slede}a: sci – nauka; comp – ra-umari; news – diskusije koje se ti-u samih NetNews-a; rec – rekreativne aktivnosti; soc – op{ta dru{vena pitanja; talk – duga-ke, neprekidne disku{sije; biz – vesti u vezi sa biznisom; i alt – alternativna hijerarhija. Postoje i regionalne i nacionalne hijerarhije, a i hijerarhije koje su {iroko distribui-rane kao {to je **Bionet**. U poslednje su tu i humanti-ke nauka, a vremenom }e biti i drugih.

U `argonu NetNews-a "posting" ozna-ava slanje novog ~lana grupi ili odgovora na ~lanku koji je neko drugi posao. "Cross-posting" ozna-ava slanje poruke ve}em broju grupa. Ukoliko uvedete cross-posting u svoju grupu ili ako ozna-ite "proslediti dalje", upozorite ~itaocu o tome! Oni }e uglavnom prepostaviti da je poruka poslata specifi-noj grupi i da }e njihova reagovanja ostati unutar te grupe.

Ako smatrate da je ~lak zanimati vi{e News grupe, koristite *crosspost* umesto da ga pojedina-no prosle| ujete svakoj grupi.

Pro-ita{ite sve informacije o diskusiji koja je u toku (ovo nazivamo *nit*) pre nego {to po{aljete odgovor. Izbegavajte slanje poruka tipa "i ja" ukoliko se radi o odobravanju sa op{tim tokom (niti).

Nove poruke u niti (temi) bi morale da sadr`e vi{e od citiranja prethodnih.

Koristite mail ako odgovor {aljete jednoj osobi.

Zapamtite da se poruke u News grupama glo-balno distribuiraju i da ceo svet verovatno nije zainteresovan za va{ li-ni odgovor. Me| utim, ne oklevajte da poruku po{aljete ake se radi o stvari koja je od op{teg interesa za sve u-esnike News grupe.

Pre nego {to postavite neko pitanje, probajte da odgovor prona|ete koriste}i dostupne izvore kao {to su uputstvo za ra-unare, novine, help datotekе itd. Pitanja upu}ena News grupi tipa "gde se na-laze odgovori..." uglavnom uzrokuju mrezo-voljne "RTFM" odgovore (tj. pro-ita{ uputstva, mada je mogu}e da dobijete i daleko o{trije odgovore).

I pored toga {to postoje News grupe koje prih-vataju oglavljivanje, oglavljivanje proizvoda koji nisu bliski temi smatra se nedozvoljenom aktivno}u.

Ukoliko ste poslali ne{to {to se nije odmah po-javilo u News grupi, budite strpljivi – nemojte od-mah misliti da poku{aj nije uspeo i ponoviti slanje.

Neke grupe dozvoljavaju (a neke i odobravaju) po{tu koja bi se u drugim okolnostima smatrala donekle neuskusnom. Ipak, ne postoji nikakva ga-rancija da je svi ljudi koji ~itaju materijal te grupe odobravati isto {to i vi. Da biste izbegli takve prob-leme, kriptite svoje poruke opcijom *Rotate* (koja rotira sve karaktere u va{oj po{ti za 13 mesta).

Grupe koje diskutuju o knjigama ili filmovima obavezno obele}avaju poruke koje sadr`e zna-ajne informacije o sadr`aju ili raspletu kao "spoilers". Unesite tu re- u sa etak (*subject*). Mo}ete da ostavite prazne redove na po-etu{ poruke da biste prikriili sadr`aj mo}ete da ga rotirate.

Slanje poruka putem anonimnih servera prih-vata se u nekim News grupama ali izaziva nego-dovanje u drugima. Poruka koja nije prikladna kada se {alje sa potpisom ostaje neprikladna i kada se {alje anonimno.

Ukoliko {aljete ~lanak grupi koja ima modera-tora (urednika), o-ekujte izvestan zastoj pre no {to se va{a poruka prika}e. Moderator je eventualno izvr{i{ti neke izmene da bi va{u po{tu uskladio sa op{tom niti diskusije.

Falsifikovanje novinskih ~lanaka nije prihvatljiva praksa.

Informacioni servisi (Gopher, Wais, ftp, telnet)

UVOD -> Generalno, Internet je zatrpan novim i raznovrsnim informativnim servisima. GOPHER, WAIS, MULTI-USER DIMENSIONS (MUD), zatim MULTI-USER DIMENSIONS koji je Object Oriented (MOO) samo su deo nekih novih servisa.

Ne zaboravite da svi ovi servisi imaju vlasnike. Oni koji snose tro{kove rada tih servisa postavljaju i pravila u vezi sa upotrebotom. Informacije koje servisi nude mogu da budu besplatne, ali ne moraju.

PREPORUKE -> Upoznajte se sa konvencijama koje se koriste za izdavanje informacija tokom sesija. FTP sajtovi obi-no imaju datoteke pod imenom README u korenskom direktorijumu koji sadr`i informacije o raspolo{ivim datotekama, pravima pristupa i autorskim pravima.

Ukoliko nisu uklu-eni sistemi za proveru i sigurnost, informacije koje {aljete sistemom bi}e prikazane na Internetu a time i neza{t}ene od falsifikata.

S obzirom da se Internet globalno rasprostire, informativni servisi mogu da odra{avaju vrstu kul-ture i stila ~ivota koji se drasti-no razlikuje od sredine u kojoj ~ivite i ili radite. Sadr`aj koji je za vas neprihvatljiv mo}e da poti-e sa podru-ja u kojima je to prihvatljivo. Budite otvorenii i bez predrasuda.

Razmotrite mogu}nost rastere}enja sistema na popularnim sajtvima tako {to jete izbegavati najve}e gu{ve. Prijavljujte se kada su sistemi manje optere}eni. Kada su popularni serveri preoptere}eni, koristite pomo}ne (*mirror*) i manje optere}ene servere.

Nemojte koristiti tu | i FTP sajt radi deponovanja materijala koji biste ~eleli da drugi ljudi preuzmu. Ovo se zove "dumping" i ne smatra se za prihvatljivo pona{anje.

Kada imate problema sa nekim sajtom i zatra{ite pomo}, navedite {to vi{e informacija radi lak{eg otklanjanja problema.

Kada pravite sopstveni informativni servis, kao {to je *homepage*, proverite kod svog lokalnog administratora koje su smernice i pravila na snazi.

Virtualni interaktivni servisi

Kao i u ostalim slu-ajevima, upoznajte se sa kul-turonu izvesne grupe i dr{ite se njenih op{tih pravila.

Potra{ite u-esnike uvedna uputstva grupe. Ona se mogu nalaziti na prate}em FTP serveru.

Prilikom prijavljivanja, uputite jedan op{ti poz-drav u-esnicima. Lo{a je praksa svakoj osobi na pojedinom kanalu pojedina-no uputiti "pozdrav".

Upozorite u-esnike kada nameravate da {aljete veliku koli-inu informacija. Ukoliko svu pristanu da ih prime, mo}ete da ih po{aljete, ali slanje ne`eljene informacije bez prethodnog upozorenja se smatra neu-ittivim, ba{ kao i kod elektronske po{te.

Vodite ra-una da mo}e da se desi da ljudi koje ne poznajete ne`ele da razgovaraju sa vama.

Ukoliko ose}ate potrebu da po{aljete privatne poruke ljudima koje ne poznajete, onda morate da budete spremni na to da su oni ili zauzeti ili jedno-stavno ne`ele da {askaju sa vama.

Lo{a je praksa insistirati na tome da vam korisnici grupa daju li-ne informacije, kao {to su pol, starost, lokacija itd. Kada ste sklopili poznanstvo sa drugim korisnikom, ova pitanja mogu da budu prihvatljiva, ali mnogi ljudi nerado daju ovake informacije osobama koje ne poznaju.

Ukoliko korisnik upotrebljava nadimak ili pseudonim, po{tujte njegovu potrebu za anonimno}u. ^ak i ukoliko ste vi i ta osoba vrlo bliski, pristojnije je koristiti njegov nadimak. Nemojte navoditi nje-govo{njo pravo ime online bez odobrenja n

[web culture]

netiquette

useful rules of acceptable behaviour for internet services users

In this article, **Srdjan Janev** from PSC presents a concise set of guidelines and suggestions for Network Etiquette (Netiquette) which organizations may take and adapt for their own use. It also functions as a minimum set of guidelines for individuals, both users and administrators.

In the past, the population of people using the Internet had "grown up" with the Internet, were technically minded, and understood the nature of the transport and the protocols. Today, the community of Internet users includes people who are new to the environment. These "Newbies" are unfamiliar with the culture and don't need to know about transport and protocols. In order to bring these new users into the Internet culture quickly, this Guide offers a minimum set of behaviors which organizations and individuals may take and adapt for their own use. Individuals should be aware that no matter who supplies their Internet access, be it an Internet Service Provider through a private account, or a student account at a University, or an account through a corporation, those organizations have regulations about ownership of mail and files, about what is proper to post or send, and how to present yourself.

For many years the Petnica Center has been very active in promotion of web culture and resources among school teachers and students and this article is aimed mostly for them.

The article is organized into three sections: One-to-one communication, which includes mail and talk; One-to-many communications, which includes mailing lists and NetNews; and Information Services, which includes ftp, WWW, Wais, Gopher, MUDs and MOOs n